

JOHAN WICKSTRÖM

Bröllopsmyten i *Helgakviða Hjörvarzsonar*. Ett exempel på fornskandinavisk härskarideologi i *Codex Regius* hjältediktning

Inledning och bakgrund

Ända sedan begreppet *sakralt kungadöme* (ty. *Sakralkönigtum*, eng. *sacral kingship*) överfördes från det främreorientaliska studiet till övriga kulturkretsar har religionshistoriker diskuterat förekomsten av ett sakralt kungadöme hos fornskandinaverna. I tidiga studier användes begreppet tämligen okritiskt och paradigmiskt (se exempelvis von Friesen 1932, Ström, F. 1954: 34 ff., Ström, Åke V. 1959: 703 ff., Höfler 1959: 668 f.). Den förste att källkritiskt ifrågasätta begreppets relevans för fornskandinaviska förhållanden var den tyske forskaren Walter Baetke (Baetke 1964). Batkes kritiska inställning återkom hos flera svenska forskare (Ejerfeldt 1971, Lönnroth 1986) men under senare tid har nya religionshistoriska studier påvisat att åtminstone vissa element i tidigare teoribildning kan återgå på autentiska traditioner. Den senaste avhandlingen på området utgörs av en lokal studie av förhållandet mellan härskarmakt och religion och i det forna sveasamhället. Här avfärdar Olof Sundqvist begreppet 'sakralt kungadöme' samtidigt som han visar att idén om gudomliga härstamningstraditioner och kungaoffer verkar kunna bekräftas av det primära källmaterialet (Sundqvist 2002: 149–175, 258). Sundqvists studie var bland annat en uppgörelse med Baetkes hyperkritiska inställning till sakralkungaparadigmet (Sundqvist: 38), men studien innehöll också kritik mot en kontroversiell teori framlagd av den norska religionshistorikern Gro Steinsland år 1991. Det är Steinslands teori om fornskandinavisk härskarideologi som jag ämnar återaktualisera i denna artikel genom att applicera den på ett nytt källmaterial.

I avhandlingen *Det hellige bryllup og norrøn kongeideologi* hävdade Steinsland att de vikingatida härskarätterna Ynglingarna och Hlade-

jarlarna legitimerade sin ställning genom en härskarideologisk myt om *hierós gámos* 'heligt bröllop' mellan gud och jättinna. Dessa ätter härledde sina ursprung ur detta exogama förhållande som samtidigt bildade prototyp för de enskilda ättemedlemmarnas karaktärer, bröllopsförhållanden och öden. Myten hade betydelse på flera nivåer. Genom anknytning till både guda- och jätteätt ansågs härskarna vara motsägelsefulla kaotiska gestalter närmast förutbestämda till egna exogama kärleksförbindelser med "utgårdskvinnor". Dessa förbindelser ledde ofta till onda öden och död. Döden omtalades härvid som ett slags dödsbröllop med en jättinna. På ett liknande sätt beskrevs krigiska landerövringar och intronisationer med ett språkbruk hämtat från det heliga bröllopet (Steinsland 1991).

Sundqvist har riktat omfattande kritik mot Steinslands teori. Det finns flera exempel på såväl historiska som legendartade härskare som inte ansågs vara sprungna ur en exogami av det slag som Steinsland tecknar. De primära källorna till Ynglingaättens genealogi verkar endast omtala en härstamning från gudarna. Teorins anknytning mellan bröllops- och dödsmotiv kan också ifrågasättas. (Jfr Sundqvist 2002: 168 f.) Historikern Claus Krag har hävdad att Steinsland har gjort en övertolkning av vissa perifera motiv i *Skirnismál*. Utifrån en sen datering av kvädet (1100–1200-tal) och på grundval av ideologins frånvaro i skaldediktningen avfärdar han hennes teori (Krag 2001: 220–225). Anders Hultgård har också formulerat kritik mot Steinslands teori. Hultgård ifrågasatte autenticiteten hos *Skirnismáls* prosainledning samt kritiserade hennes samläsning av *Skirnismál* och *Ynglingatal*. Inledningen utgjorde en viktig utgångspunkt för Steinslands tolkning av kvädet, men eftersom den är avfattad i prosa kan den innefatta icke-autentiskt stoff sekundärt tillfogat stroferna. Anknytningen mellan hierogamin i *Skirnismál* och genealogin i *Ynglingatal* kan också vara en sentida konstruktion av Snorri Sturluson i *Ynglingasaga*. Utifrån religionsfenomenologiska rön verkar dessutom motivet att härskaren förklarar krig mot det egna landet, vilket var Steinslands tolkning av *Skirnismál*, vara atypiskt (Hultgård 1994: 78 f.). Arkeologen Frands Herschend har emellertid påpekat att hierogami-myter förekommer i kontinentalgermanska härskarsammanhang redan under 500-talet. I dessa latinspråkliga belägg saknas dock den hos Steinsland typiska beskrivningen av kvinnan som farlig och fientlig. Herschend menade dock att den fornskandinaviska hierogamimytens speciella karaktär kan ses som ett uttryck för de skandinaviska härskardömenas kris under 600–800-tal. De äldre latinspråkliga texternas lyckliga hierogami mellan likvärdiga parter ersätts i senare germanska texter av en

negativ variant, antydd i *Beowulfskvädet* och fullt genomförd i *Ynglingatal* (Herschend 1996).

I sin avhandling begränsade Steinsland sin undersökning till *Skirmismál*, *Ynglingatal*, *Háleygjal* och *Hyndluljóð*, men i senare verk har hon hävdad att spår av myten kan beläggas i ikonografiskt material, runinskrifter och medeltida isländsk historieskrivning (se ssk. Steinsland 1994, Steinsland 2000). Mot bakgrunden av de källkritiska problem som tecknats ovan, behövs kompletterande studier av ytterligare källmaterial med härskartermatisk relevans för att vidare kunna diskutera teorins förklaringsvärde. För ett dylikt syfte framstår den heroiska eddadiktningen som ett synnerligt intressant källmaterial. Den här artikeln innehåller en analys av eddakvädet *Helgakviða Hjörvarzsonar*, vars inledande friar- och bröllopskildring kan innehålla en variant av bröllopsmyten. Här beskrivs hur en härskare friar till en avlägsen vacker kvinna som han slutligen erövrar och avlar en son tillsammans med (HHv inl. prosa-prosa e. 5). Analysen följs av en diskussion av Steinslands teori i ljuset av analysens resultat.

Helgakviða Hjörvarzsonar

Text och textkritik

Helgakviða Hjörvarzsonar bildar tillsammans med *Helgakviða Hundingsbana in fyrri* och *Helgakviða Hundingsbana önnur* en kvädestrilogi med samlingsnamnet Helgediktningen, vilken inleder samlingen av hjältedikter i den fornisländska handskriften *Codex Regius* nr 2365°. Neckels isländska utgåva av eddadikterna används här som primärkälla för undersökningen, medan Björn Collinders eddautgåva nyttjas för den svenska översättningen där inte annat anges (Neckel 1927, Collinder 1964).

I handskriften har den friar- och bröllopskildring som står i fokus i artikeln givit namn åt Hjörvarzsonkvädet, som kallas *Frá Hjörvardi ok Sigrlinn* 'Om Hjörvarðr och Sigrlinn'. Skildringen återfinns i inledningen till *Helgakviða Hjörvarzsonar*. Avsnittet är prosimetriskt och består av sjutton rader prosa, fyra fornyrdislagsstrofer, två rader prosa, en strof och slutligen sjutton rader prosa (HHv inl. prosa-prosa e. 5). Dess källvärde är svårbedömt. Delar av stycket kan innehålla arkaisk muntlig tradition, men även om det är innehåll och inte form som bör avgöra styckets religionshistoriska källvärde (jfr Meulengracht-Sørensen 1991: 222),

måste det delvis bedömas utifrån formmässiga kriterier. Prosan kan nämligen ha tillfogats stroferna vid kvädets skriftliga fixering under 1100–1200-tal och därmed vara icke-autentisk (se Kristjánsson 1988: 49). *Helgakviða Hjörvarzsonar* har ingen namngiven upphovsman. Kvädets tillkomstort, dess förhållande till övriga Helgekväden och dess idémässiga tillhörighet är omtvistade, varför den gängse filologiska dateringen av Helgetrilogin till 1000-talet är osäker (Wickström 2001: 3). En datering medför dock inget fullgott kriterium för bedömning av styckets fornskandinaviska autenticitet. Genuint fornskandinaviska traditioner kan ha använts för att komponera eddadikter under 1100- och 1200-tal på samma sätt som äldre kväden kan innehålla både kristna motiv och litterära topoi (Hultgård 1996: 26). En preliminär innehållslig granskning av det aktuella stycket avslöjar dock inga tydliga kristna influenser.

Forskningsbakgrund

Samtliga forskare som har studerat *Helgakviða Hjörvarzsonar* har som en konsekvens av de tre Helgekvädenas parallellism primärt studerat Helgigestalernas valkyrjerelationer. I den senaste handboken i fornskandinavisk religion anslås exempelvis att kvädenas upprepade kärleks- och dödsmotiv återgår på reinkarnationsföreställningar (Näsström 2001: 215). I tidig forskning försökte många forskare på grundval av ortnamnstolkningar förlägga Helgesagornas historiska och geografiska hemvist till det folkvandringstida Danmark, Götalandskapen eller Södermanland (Bugge 1896, Nordén 1922: 8–26, Hederström 1927: 3, Fast 1937: 10–32). Argumentation för en specifik historisk-geografisk bestämning av dikterna är dock föga övertygande då en eventuell historisk kärna går förlorad i dikternas ohämmade komposition av mytiska, historiska och legendartade gestalter och platsangivelser. Mer religionshistoriskt inriktade forskare har istället försökt fastställa någon kultisk institution som dikternas inbördes likheter tänktes avspegla. Dikternas direkta anföring, rika namnflora och parallella versioner av hjältens relation till valkyrjan tolkades utifrån myt-ritteori som allegorisk-symboliska reminiscenser av ett kultdrama hos något germanfolk (se ssk. Phillpotts 1920). Kultdramats kontinuitet tänktes förklara såväl de märkliga prosautsagorna om hjältens och valkyrjans återfödelse som den till synes kuriösa skildringen av hjältens föräldrars möte, som är föremål för denna artikel. Bland dessa forskare märks Franz Rolf Schröder och Otto Höfler. Schröder tolkade Helgedikterna som skildringar av ett vegetationskultiskt förlopp vari en härskaire firade bröllop med en representant för fruktbar-

hetsgudinnan för att sedan dö och återuppstå likt de främreorientaliska fruktbarhetsgudarna (Schröder 1924: 48). Höflers tolkning hämtade formerna från myt-ritteori men han menade att kvädena utgjorde litterära reflektioner över ett statskulldrama bland de germanska sueberna. I hans tolkning identifierades Tacitus skildring i *Germania* av semnonerstammens människoeffter med Helgesagan (Höfler 1952). Denna tolkning har varit tongivande under efterkrigstiden (se de Vries 1957) men har utmanats under senare år.

Eve Picard har på metodiska och källkritiska grunder avfärdat Höflers försök att rekonstruera semnoneroffret utifrån de fornisländska kvädena (Picard 1991: 132, 146 f.). John Stanley Martin har påtalat att det inte förekommer någon korrelation mellan härskarmakt och sakralitet i Helgedikterna, och att det sakrala kungadömet inte har något stöd i dessa dikter (Martin 1988: 370–374). Kvädenas höga frekvens av härskarheiti verkar dock enligt min mening indikera att Helgesagan i första hand är upptagen med härskar föreställningar (Martin 1988, Wessén 1927: 13). Man kan med fog kalla dikterna härskartematiska eller rentav karaktärisera deras innehåll som ett slags *mythification of kingship* (Harris 1983: 231).

Deras forskandiviska autenticitet är dock inte självklar. Theodore M. Andersson har velat betrakta den aktuella friar- och brölloppsskildringen som ett *Bridal-Quest*motiv med förebilder i kontinentaleuropeisk hövisk diktning och isländska s.k. fornaldarsagor (Andersson 1985: 67). I det följande ska jag framlägga en tolkning där skildringen betraktas som ett bröllopsmotiv med forskandinaviskt härskarideologisk innebörd.

Mytdefinition och metod

En *myt* uppfattas här som en narrativ kategori med ideologiskt och normativt innehåll där gudar och andra övernaturliga väsen utför exemplariska handlingar i en avlägsen tid. Myten har ofta betydelser på olika nivåer och gestaltas ibland rituellt. (Jag följer här Sundqvist 1997: 94.) Denna definition beaktar inte att myter kan präglade texter som inte i första hand skildrar gudar eller andra övernaturliga väsendens förehavanden. För att studera myter i andra texter används här Else Mundals fruktbara distinktion mellan *mytinnehåll* och *mytform*. Mytens väsens kärna och oföränderliga grundstruktur och kärnstruktur utgör *mytinnehållet*. *Mytformerna* utgörs av det empiriskt iakttagbara hos myterna, det som blir av myterna när de framställs med hänsyn till olika muntliga och

skriftliga genrerregler (Mundal 1991: 231). Utifrån Mundals distinktion kan man studera hierogamimyten transponering till texter som inte i första hand är mytiska, exempelvis hjältekvädet *Helgakviða Hjörvarzsonar*.

Steinsland uppfattade en samläsning av eddaskvadet *Skírnismál* och skaldekvädet *Ynglingatal* som en prototyp av hierogamimyten i anknytning till Ynglingaätten. I denna artikel används denna samläsning tentativt och metodiskt i en jämförelse mellan Ynglingaättens hierogamimyt och friar- och bröllopskildringen i hjältekvädet. Jämförelsen är språklig och motivmässig. För att belägga förekomsten av en mytform av hierogamimyten i *Helgakviða Hjörvarzsonar* behöver jag påvisa att det skildrade bröllopet är exogamt, att bröllopet leder till en härskarödsel samt att härskaren som ett resultat av det exogama bröllopet besitter motsägelsefulla egenskaper utmynnande i en dödstematik. Man bör härvidlag uppfatta exogami som ett vitt begrepp. Exogami föreligger när bröllopsparterna i mer än könsligt hänseende kan definieras som varandras tydliga motpoler.

Bröllopsmyten i *Helgakviða Hjörvarzsonar*

I sakralkungaforskningen uppfattades *Helgakviða Hjörvarzsonars* inledande friar- och bröllopsmotiv som en kuriös kultiskt upptakt till Helgis bröllop med valkyrjan. Handskriftsredaktionen har dock uppenbarligen uppfattat bröllopsmotivet som betydelsefullt, då det namngivit hela kvädet, som följaktligen kallas *Frá Hjörvarði ok Sigrlinn* 'Om Hjörvarðr och Sigrlinn'. Motivet verkar vara präglad av den härskarideologiska hierogamimyten i såväl övergripande tematik som detaljer.

Härskartematik och erotik

Enligt Steinsland aviserar *Skírnismáls* prosainledning kvädets härskarideologiska innehåll. När Freyr tar plats i högsätet proklameras hans härskarstatus (Steinsland 1991: 66 ff.). På motsvarande sätt tillerkänns *Helgakviða Hjörvarzsonars* manskgestalt härskarstatus genom formuleringen '*Hjörvard hette en konung*' (HHv: inl. prosa). Denne konung verkar ha en rad egenskaper gemensamma med vanerguden Freyr. Namnet *Hjörvarðr* betyder 'svärdsväktare' och kan associera till en föreställning om de exogama bröllopens eskatologiska konsekvenser. Eddaskvadet *Lokasenna* meddelar nämligen att Freyr förlorade sitt svärd som brudpris

för Gerðr. Guden står därför försvarslös mot kaosmakterna vid Ragnarök (Lokasenna: 46). Hjörvarðr synes motsvara Freyr i detta avseende. Även denne står undfallen gentemot en fiende, som först kan besegras av sonen Helgi efter att denne letat upp ett 'ypperligt svärd' (HHv: 6- prosa e. 11). Det finns även erotiska och genealogiska paralleller mellan Hjörvarðr och Freyr. Hjaltekvädet berättar att kung Hjörvarðr hade fyra kvinnor. Sedan uppräknas tre av dessa kvinnor tillsammans med de söner som de har tillsammans med härskaren: '*En hette Alfhildr, deras son hette Hedinn; den andra hette Særeiðr, deras son hette Humlungr; den tredje hette Sinriöd, deras son hette Hymlingr*' (HHv: inl. prosa). Uppräkningen kan syfta på att visa härskarens stora erotiska aptit. Samtidigt proklamerar hans som fader, vilket gör honom jämförbar med fruktbarhetsguden i dennes egenskap av stamfader. Då härskarens kvinnor dessutom omtalas som *fögro fylkis brúðir* 'härskarens fagra brudar' och *brúðir* 'brudar' (HHv: 3) styrks hypotesen att skildringen är hemmahörande i en bröllopsmytisk kontext. Enligt Steinsland är ordet *brúðr* signifikativt för kvinnliga erotiska väsen. Hon anser att det inom en "*mytisk kontekst referer* [...] *til hierogamitradisjoner*" (Steinsland 1991: 224).

Prosainledningen till *Skirnismál* omtalar hur Freyr '*såg i Jotunvärlden, och såg där en fager mö* [...] *Därav fick han stor hugsot*'. Ett motiv där åtrå väcks hos härskaren inför synen av en vacker kvinna återfinns också i hjaltekvädets prosa och strofer. Om härskaren och den fjärde kvinnan berättar prosan: '*kung Hjörvarðr hade avlagt löftet, att äga den kvinna, som han visste var den vänaste. Han hörde att kung Sváfñir hade en allra fagrade dotter, som hette Sigrlinn*' (HHv: inl. prosa). En liknande upplysning om den sköna kvinnan återges i hjaltekvädets första strof, som skall studeras ingående: '*Såg du Sigrlinn, Sváfñirs dotter, / fagrade mön i kärlekshemmet? / Dock hör jag Hjörvarðs kvinnor prisas / av goda kämpar i Glaseslunden*' (HHv: 1). Strofen förekommer i en kontext som ger en rad associationer till såväl härskar- som brölloppstematik. Det är jarlssonen Atle, Hjörvarðs sändebud, som vid en lund får höra dessa ord om den vackra Sigrlinn. Egenskapen att förstå fåglalåt kan vara härskartematisk. Belägg för att egenskapen tillföll gestalter av hög ått finner vi *Rígsþula* och *Fáfnismál* (*Rígsþula*: 45, *Fáfnismál*: prosa efter 31–28). Även i dessa dikter förekommer motivet i samband med att en kvinnas skönhet omtalas. Det kan även nämnas att Tacitus' *Germania* nämner germanernas vana att *avium voces volatusque interrogare* 'rådfråga fåglars läten och flykt' (*Germania*: 11). Härtill bör noteras att både prosan och strofen nämner en lund i sammanhanget (*lundr nøkkorn* 'en särskild lund' respektive *Glasislundr*). Detta är anmärkningsvärt då *Skirnismál* ut-

tryckligen meddelar att hierogamin mellan guden och jättinnan skall fullbordas i en lund (Skm: 39, 41).

Den erotiska dimensionens koppling till den härskartematiska inledningen är explicit i den citerade strofen, som nästan helt verkar följa *Skirnismál* till innehåll och form. Formuleringen *meyna fegrst í munarheimi* 'fagreste mön i munarhem' synes nämligen direkt motsvara gudakvädets prosaformulering i *Iótunheima*, [*sá þar*] *mey fagra*' i Jotunhem, [*såg där*] en fager mö'. Sigrlinns beteckning *meyna fegrst* 'fagreste mön' är en superlativform av Geröds epitet *mey fagra* 'fager mö'. Vi bör notera att ordet *mey* kan ha bibetydelsen 'bondkvinna, trälinna' (Neckel-Kuhn 1968: 147). Om ordvalet röjer att Sigrlinn skall uppfattas som lågättad kan vi karaktärisera den stundande förbindelsen som exogam. Kvädet har ju inledningsvis proklamerat Hjørvaröds höga ätt. Vidare verkar Sigrlinns platsangivelse i *munarheimi* på flera sätt motsvara jättinnans platsangivelse i *Iótunhemia*. Angivelsen i *munarheimi* kan tolkas på två sätt med bröllopsmytisk innebörd. Det kan läsas som 'i det älskade hemmet' (La Farge-Tucker 1992: 184, Collinder 1964: 176) och åsyfta kvinnans hemkärlek och i förlängningen understryka hennes motvilja mot det stundande bröllopet. Ett dylikt förhållande antyds senare i kvädet och har sin motsvarighet i Geröds klara aversion mot sin friare (Skm: 20–24). Man kan också läsa platsangivelsen som 'Welt der Liebe oder Freude', det vill säga 'i kärleks- eller glädjevärlden' (Neckel-Kuhn 1968: 144). En sådan läsning medger tydliga paralleller till *Skirnismál*. Nyckeln ligger i ordledet *munr*, som i *Skirnismál* dels betecknar härskarens/gudens 'vilja' att erövra ett landområde, dels rymmer den sexuella betydelsen 'åtrå, lust' syftande på hierogamins drivkraft, gudens sexuella begär för jättinnan (Steinsland 1991: 116 ff., jfr Neckel-Kuhn 1968: 146). När ordet ingår i Sigrlinns platsangivelse måste detta uppfattas som signifikant för bröllopsmyten. Hjørvaröds uppmärksamhet riktas mot en kvinna vars lokalisering ger associationer till hierogamin i *Skirnismál*. Att *munarheimr* har erotisk innebörd framkommer även i en annan passus i hjältekvädet. Ett *Munarheimr* anges nämligen som orten för Helgis bröllop med Sváva. Här förekommer sexuella anspelningar samt ett tvångsmotiv: '*Þetta sade jag i Munarhem / då Helge givit mig gyllne ringar / att aldrig skall jag onödd, / efter ädlingens död lägga / min arm om en okänd kung*' (HHv: 42). En ordbildningsmässigt liknande platsangivelse för en hierogami förekommer i Hladejarlarnas kväde *Háleygjatal*. Här förläggs mötet mellan Ódinn och Skaði i *manheimum* 'i människovärlden' (*Háleygjatal*: 3–4). Detta har intressant nog tolkats erotiskt i sammansättningen *byggja i manheimum* 'njuta av älskogsldje' (Briem 1895: 5).

Härskaren Hjörvarðr åtrår sålunda en vacker kvinna lokaliserad till en plats som ger associationer till hemkärlek och erotik. Flera överensstämmelser med *Skirnismåls* hierogamiskildring har kunnat beläggas. För att med Mundals termer karaktärisera friar- och bröllopsmotivet som en mytform av Steinslands hierogamimyt måste vi dock kunna påvisa att skildringen bildar upptakt till ett exogamt bröllop utmynnande i en härskar födsel, där telningen besitter egenskaper typiska för myten.

Exogami

Hjörvarðr och Sigrlinn bildar med all tydlighet en exogam äktenskapsallians. Hjörvarðr är högättad, medan beteckningen *mey* 'mö' om Sigrlinn kan indikera låg ätt. Prosan markerar dessutom ett betydande fysiskt avstånd mellan bröllopparterna. Den högättade Hjörvarðr utgör kvädets handlande subjekt. Hans lokalisering utgör handlingens geografiska — och mytiska — utgångspunkt. I direkt motsats till denna lokaliseras kvinnan i *Svávaland* hos sin fader kung Sváfnir (HHv: prosa e. 5). Parallellt till Gerðr som befinner sig i Jotunvärlden på sin fader Gymirs gård är given. Bägge fäder kan definieras som kaosmakter. Medan Gerðs fader är den ryslige jätten Gymir, meddelar hjältekvädet att Sigrlinns fader är Sváfnir. Enligt *Grímnismál* är *Sváfnir* ett ormheiti (*Grímnismál*: 34). Som bekant uppträder ormar som kaosmakter i fornskandinaviska myter (se exempelvis Gylfaginning: 51). Betecknande nog kan även Sigrlinn ges ormidentifikation. Hennes namn är dubbeltydigt. Namnledet *-linn* kan tolkas antingen som *linnr* 'lugn, försiktig' eller som *linnr* 'orm, drake' (Neckel-Kuhn 1968: 129, La Farge-Tucker 1992: 163). Det förra tillskriver Sigrlinn en typiskt feminin karaktär, medan det senare medger en direkt kaotisk jotunartad tolkning koherent med bröllopsmyten. Ett problem med dessa tolkningar är emellertid att faderns och dotterns namn samtidigt verkar associera till Óðinn. Sváfnir är ett Óðinnsheiti (*Grímnismál*: 54) och *sigr* 'seger, kamp' förekommer frekvent i namnled knutna till denna gud.

Friarfärd och motstånd

Jämförelsen mellan *Skirnismál* och *Helgakviða Hjörvarzsonar* kan föras vidare. I båda kväderna skickar den trånande härskaren ett sändebud till den avlägsna världen med friarbud till kvinnan. Sändebudets färd är farlig, och väl framme möter ett motstånd som måste övervinnas för att själva bröllopet ska kunna äga rum. I *Skirnismál* företar Skirnir, Freys

skosven, en ritt till Jotunvärlden. En häst bär honom genom flammande lågor, över våta fjäll och tursars rike till Gyms gård. Jättens boning är vaktad av farliga hundar och en herde, kvinnans bror, förolämpar sändebudet och nekar honom tillträde. När Gerðr framträder vägrar hon acceptera friarbudets gåvor med motiveringen att hon har guld till fyllest i Gyms gård, varför hon aldrig vill tåla tvång av någon karl. Genom trollkonster lyckas dock Skírnir vända hennes motstånd till lust och utverka ett löfte om ett framtida kärleksmöte mellan henne och Freyr. *Helgakviða Hjörvarðsonar* berättar att Hjörvarðr skickar friarbud till Sigrlinns land via ett sändebud. Kvädesprosan berättar: '*Ömundr hette hans [Hjörvarðs] jarl, Atle var hans son, som for att fria till Sigrlinn á konungens vägnar*' (HHv: inl. prosa). Att döma av en senare strof tvingas denne Atle i likhet med Skírnir att företa en ansträngande resa till häst för att nå kvinnans avlägsna rike: '*[...] / hästarna tröttnade på stora fjället*' (HHv: 5). Det är alltså inte endast friarbudets resa till det avlägsna landet som återfinns i hjältekvädet, utan även föreställningen att resan var besvärlig och att den företogs till häst. Man kan tillfoga att kvinnans rike associerar till kyla och vinter, i det att prosan berättar att sändebudet stannade en vinter i det främmande landet. I de fornskandinaviska myterna är vintern ofta förknippad med jotunmakterna. Som exempel kan nämnas att bruden i *Háleygjatal*s hierogami, Skaði, uttryckligen kallas för *öndurdís* 'skid-dis'.

I likhet med förhållandet i *Skírnismál* möter sändebudet sedan stort motstånd i sitt ärende både från kvinnan och hennes omgivning. Efter en första fruktlös resa utbrister den tomhänkte Atle inför Hjörvarðr: '*Vi har fått liten lön för vår möda [...] då nekades oss Sváfnirs dotter / den gullringsprydd, som du ville ha*' (HHv: 5). Prosan klarlägger att det är Sigrlinns fosterfader som förvägrat Atle att hemföra bruden till kungen: '*Där fanns en jarl som hette Fránmarr, Sigrlinns fosterfader; hans dotter hette Álof. Jarlen bestämde att man inte skulle skänka bort mön, och Atle for hem*' (HHv: inl. prosa). Fosterfadern får här den avvisande och fientliga roll som i *Skírnismál* bärs upp av Gerðrs broder, herden på högen som förolämpar Skírnir (Skm: 12–13).

Också Sigrlinn bjuder motstånd mot friaren, ett motstånd som har tydliga konnotationer till Gerðs motstånd. Gerðr avsvär sig tydligt all *á-nauðr* 'tvång' i kärleksaffärer (Skm: 24). Motsvarigheten i hjältekvädet är att den talande fågeln kräver blot för att Sigrlinn *ó-nauðigr* 'onödd, frivillig' skall förena sig med Hjörvarðr. Strofen lyder: '*Jag väljer mig hov och många hargar / guldhornade kor från härskarens gård / om Sigrlinn sover vid härskarens arm / och följer honom av fri vilja*' (HHv: 4). Härmed kan

man återkalla tolkningen av Sigrlinns lokalisering i *munarheimi* som 'i det älskade hemmet'. Strofen tycks nämligen vittna om föreställningen att kvinnan befinner sig i sitt älskade hem, och för att utbringa ett löfte om ett kärleksmöte måste friaren övervinna denna hemkärlek och förvandla den till lust. Denna viljeomvandling kan dock endast ske med extraordinära medel. I *Skírnismál* sker detta genom galdrar, i hjältekvädet genom blot.

Exogamatiskt bröllop

Hittills har vi påvisat att *Helgakviða Hjörvarzsonars* inledning skildrar upptakten till en exogami. En härskare skickar ett sändebud med friarbud till en avlägset lokaliserad skön kvinna. Sändebudet företar en besvärlig resa till kvinnans land, men möter massivt motstånd i sitt ärende från kvinnan och hennes omgivning. Enligt *Skírnismál* lyckas sändebudet genom trollkonster utverka ett löfte om ett älskogsmöte om nio nätter i lunden Barre, som även kallas 'en lugn och stilla lund' (Skm: 39). Kvädet avslöjar inget om den fullbordade hierogamins eventuella resultat. Inte heller förekommer någon hänvisning till *Ynglingatal* eller något annat genealogiskt kväde. Uppfattningen att *Skírnismál* tillsammans med *Ynglingatal* inkluderar Ynglingaättens myt från hierogami till genealogi vilar alltså på anmärkningsvärt svag empirisk grund, vilket har påtalats i tidigare forskning (Hultgård 1994: 78 ff.). Därför är det högintressant att *Helgakviða Hjörvarzsonar* fullbordar sitt friar- och bröllopsmotiv i en härskarödsel.

På initiativ av Hjörvarðr företas ytterligare en resa till kvinnans land. Landet är skövlat, och Hjörvarðr och Atle finner Sigrlinn och Fránmarrs dotter Álof i ett hus vaktat av Fránmarr, som tagit fågelskepnad. Atle dräper fågeln och männen tar med sig kvinnorna. Föreningen mellan Hjörvarðr och Sigrlinn omtalas sedan helt kort i prosan: '*Kung Hjörvarðr fick Sigrlinn, och Atle fick Álof*' (HHv: prosa e. 5). Härefter beskräftas att Helgi, kvädets huvudgestalt, är frukten av friar- och bröllopssträvandena: '*Hjörvarðr och Sigrlinn fick en storvuxen och vacker son*' (HHv: prosa e. 5).

Egenskaps- och ödesföreställningar

Enligt Steinsland genererade det exogama bröllopet en kaotisk och paradoxal härskargestalt. Som exempel anförde hon medlemmar av Ynglingaätten som enligt *Ynglingatal* ingick "utgårdsförbindelser" med

döden som följd. Ibland beskrevs härskares död i termer av dödsbröllop, ett slags hierogami mellan den döde eller döende härskaren och en jättinna, ofta Hel eller Rán (se ssk. Steinsland 1994). Vår analys tycks visa att ett exogamt bröllop mellan Hjørvarðr och Sigrlinn resulterade i en härskarförödel. Följdfrågorna blir huruvida föreställningen om motsägelsefulla egenskaper kan knytas till Helgi-gestalten samt huruvida dessa egenskaper i så fall gav konsekvenser för hans öde. Man kan se att redan prosainledningen tillskriver sonen egenskaper som antyder hierogamatiska följdverkningar. Helgi beskrivs som *mikinn ok vænan* 'störvuxen och skön', men han får också epitetet *Pögull* 'stum, tyst' (HHv: prosa e. 5). Samtidigt upplyses vi om att '*ínget namn fäste við honom*' (HHv: prosa e. 5). Han tillskrivs sålunda motsägelsefulla egenskaper. Utifrån hierogamimyten blir detta förklarligt. Den första uppgiften uttrycker ett manligt ordnat arv. De senare uppgifterna indikerar kaotiska egenskaper ärvda från kvinnan. En särskild beröringspunkt med Ynglingatraditionen kanske dessutom står att finna i Helgis epitet *mikinn* 'störvuxen'. George Dumézil tolkade den förste ynglingen Fjölnirs namn som 'överflöd, myckenhet', vilket torde väl korrespondera med denna beskrivning av Helgi (Dumézil 1953).

Denna karaktärbestämning får sedan genomslag i åtminstone två av kvädets dödsmotiv. Det första motivet återfinns i kvädets trettiofemte strof. Bakgrunden är att Helgis broder Heðinn har nekat en vargridande trollkvinna att slå följe med honom. Helgi tolkar trollkvinnans uppdykande som ett dödsvarsel för sig själv: '*Där red på en varg i vinterkvällen / en kvinna, som ville ha hans sällskap / Hon visste fullväl att falla skulle / Sigrlinns son på Sigarsvall*' (HHv: 35). Vi kan notera den vintriga miljön, som antyder motivets anknytning till kaosmakterna. Kvinnan som här kallas *flióð* 'kvinna' kallas i prosatexten för *trollkona* 'trollkvinna' (HHv: prosa e. 30). Härmed definieras hon som ett kaosväsen. Det intressanta är att hon kommer med dödsbud till härskaren, samtidigt som hon inbjuder honom till sexuellt umgänge. Kvinnans vilja att slå sällskap med härskaren kan nämligen betraktas som en omskrivning för en sexuell invit. Mot bakgrunden av detta är det högt intressant att Helgi här definierar sig själv som just *Sigrlinnar sonr* 'Sigrlinns son'. Det erotiskt klingande dödsbudet förbinds härmed med friar- och bröllopskildringen i kvädets inledning. Möjligen skall vi tänka oss att arvet från Sigrlinn så att säga predisponerar Helgis död, vilken omtalas i en senare strof.

Det andra dödsmotivets associationer till hierogamimyten återfinns i ett stycke som brukar benämnas *Hríngerðarmál* (HHv: 12–

30). Bakgrunden är att Helgis flotta ligger i en vik efter att Helgi dräpt jätten Hati. Jättens dotter Hrimgerðr dyker då upp och frågar Atli vem som styr flottan. Atli svarar sanningsenligt varefter en ordväxling följer. Kvinnan berättar att hon och hennes moder Rán har försökt förgöra Helgis flotta, men misslyckats. Hon kräver nu att få sova hos Helgi som kompensation för faderns död: '*Vakna Helgi! Ge Hrimgerðr bot / du högg ju ihjäl Hate / kan jag en natt hos kungen få sova, / då vore jag tillräckligt tröstad!*' (HHv: 24). Dödshotet mot härskaren är här uttryckt i sexuella termer; '*att sova en natt hos kungen*' är en tydlig omskrivning för härska-rens död. Kvinnan som frambär dödsinviten kan dessutom definieras som ett kaosväsen. Hon kallas i kvädet för *hála ná-graðugr* 'liklysten häxa, jotunkvinna', *skass* och *fala* 'jotunkvinna' (HHv: 16, 23). Härtill kallas hennes fader likt Gerðs fader för *iótunn ámatkastr* 'ryslig jotun' (HHv: 17). Hennes moder är havsväsendet Rán. Stycket innehåller härtill möjligen en annan dimension av hierogamimyten. Enligt Steinsland hade bröllopet i *Skirnismál* betydelser på flera nivåer. Det kunde också uppfattas som en härskares erövring av ett landområde. Som en förtydligande parallell till detta anförde hon skaldekvädet *Hákonardrápa*, en hyllningsdikt som skildrar Hákon jarls erövring av Norge i termer av Óðinns sexuella erövring av 'Onars skogsbevuxna dotter' även kallad 'Óðinns barrhåriga älskade' (*Hákonardrápa*: 3–6). Folke Ström hade tidigare uppfattat *Hákonardrápa* som en hierogamiskildring vari härska-ren förmäldes med ett landområde (Ström, F. 1983), medan Steinsland hävdade att de skogsanstrukna kvinnokenningarna samtidigt definierade objektet för härskares begär som ett kvinnligt jotunväsen (Steinsland 1991: 123 ff.). Hjaltekvädets Hrimgerðr tilltalas anmärkningsvärt nog med ett uttryck som påminner om *Hákonardrápas* skogskenningar och som därmed tillerkänner henne en terramorf identitet. Hon blir bannad med orden 'må skog växa på din barm' *vaxi þér á badmi barr* (HHv: 16). Att döma av kontexten förefaller dock Hrimgerðr vara ett havsväsen. En djärv tolkning vore att uppfatta henne som ett vintrigt landområde eller ett isigt hav, farligt för härskaren att beträda eller besegla.

Motivets äkthet och teoretiska betydelse

Studien av friar- och bröllopskildringen i *Helgakviða Hjörvarzsonar* verkar påvisa en härskarideologisk hierogamimyt, där Helgi Hjörvarzsons ursprung härleds ur ett exogamt bröllop med många paralleller till hierogamimyten i de samlästa *Skirnismál* och *Ynglingatal*. Hjaltekvädet inne-

fattar en direkt anknytning mellan det exogama bröllopet och härskar-födelsen. Detta framstår som högtintressant då Steinslands kritiker har påpekat att anknytningen mellan hierogami och genealogi är en källmäs-sig akilleshäll i Ynglingarnas tradition. Dessutom uttrycker hjältedikten tydligt Helgis motsägelsefulla natur. Detta är helt i enlighet med teorins uppfattning att det exogama bröllopet genererade en motsägelsefull härskarkaraktär. Ett av kvädets dödsmotiv verkar dessutom i sina poetiska antydningar associera till friar- och bröllopsmotivet i inledningen. Ett annat dödsmotiv anspelar på att härskare ingick dödsbröllop med kvinnor av jotunkaraktär och innehåller belägg för flera av mytens betydelsenivåer.

Äktheten i hjältekvädets hierogamitradition kan uppfattas på olika sätt med varierande konsekvenser för Steinslands teori. Ett första tolkningsalternativ vore att hävda förekomsten av två autonoma mytformer i *Skirnismál/Ynglingatal* respektive *Helgakviða Hjörvarzsonar*. Likheterna mellan mytformerna hänför sig enligt detta synsätt till ett gemensamt mytinnehåll, medan avvikelserna grundar sig i genremässiga skillnader mellan gudadikt och hjältedikt. Denna tolkning skulle utgöra ett starkt stöd för Steinslands teori. Den innebär att en oberoende mytform av hierogamimyten står att finna i hjältediktningen. Det finns emellertid en rad problem med en dylik tolkning. Det första rör cirkelargumentationen. Jag har ju nyttjat Steinslands hypotetiska samläsning och tolkning av *Skirnismál/Ynglingatal* för att belägga en liknande tolkning av hjältekvädet för att sedan bekräfta autenticiteten i det förra kvädet med det senare och omvänt. Samtidigt förutsätter tolkningen att prosan är autentisk, då prosan är oundgänglig för den härskarideologiska tolkningen av *Helgakviða Hjörvarzsonar*.

Ett andra tolkningsalternativ innebär att man erkänner de motivmässiga likheterna mellan *Skirnismál/Ynglingatal* och hjältekvädet, men att man underkänner att dessa likheter hänför sig till en äkta fornskandinavisk hierogomamyt. Man skulle kunna uppfatta dem som uttryck för den medeltidskristna handskriftsredaktionens anakronistiska uppfattning om vad som utgjorde fornskandinaviska traditioner alternativt avfärda dem som varianter av ett *Bridal-Quest*-motiv eller något annat litterärt topos. Frågan om kvädenas inbördes förhållande blir i denna tolkning sekundär. Detta tolkningsalternativ kan man försvara utifrån en hyperkritisk inställning till eddadikter som källor till fornskandinaviska traditioner, där särskilt problemet med prosans autenticitet blir central.

Ett tredje tolkningsalternativ vore att acceptera förekomsten av ett mytinnehåll i både *Skirnismál/Ynglingatal* och hjältekvädet, men att inte

definitivt fastställa kvädenas intertextualitet. Enligt detta synsätt kan man inte utesluta att det rör sig om två oberoende mytformer, men inte heller att det ena kvädet har utgjort en förlaga för det andra. Möjligen har handskriftsredaktionen använt *Skírnismál* som förlaga för den prosimetriska friar- och bröllopsskildringen i *Helgakviða Hjörvarzsonar*. Härmed kan man inte klassificera hjältekvädets skildring som en direkt källa till fornskandinavisk tradition, däremot får skildringen stor teoretisk betydelse. Om handskriftsredaktionen har tecknat den prosimetriska friar- och bröllopsskildringen i hjältekvädet med *Skírnismál* som förlaga bör den ha uppfattat det senare som härskarideologiskt betydelsefullt. Den prototypiske härskaren Helgis födelse tecknas således med motiv från *Skírnismál* samtidigt som hjältekvädet innehåller ett tydligt samband mellan exogami och härskarfödelse, ett förhållande som saknas i själva *Skírnismál*. Genom analogisk slutledning kan man hävda att ett sådant samband kan ha förelegat i Ynglingaättens tradition. På så sätt utgör *Helgakviða Hjörvarzsonar*s friar- och bröllopsskildring ett stöd för Steinslands kontroversiella teori.

Sammanfattning

I artikeln studeras den prosimetriska inledningen till *Helgakviða Hjörvarzsonar* utifrån Gro Steinslands teori om hierogamimyten som fornskandinavisk härskarideologi. Studien har motiverats utifrån den kritik som riktats mot Steinslands teori. Undersökningen bedrivs i form av en jämförande studie mellan Ynglingarnas tentativa textcorpus *Skírnismál/Ynglingatal* och hjältekvädet. Else Mundals distinktion mellan *mytform* och *mytinhåll* används i undersökningen, där en mytform av hierogamimyten söks i Hjörvarzsonkvädet. Undersökningen verkar visa att inledningens friar- och bröllopsskildring innehåller en mytform av den härskarideologiska hierogamimyten. Hjälten Helgi föds som ett resultat av ett exogamt bröllop och hjälten motsegelsefulla karaktär kan beläggas i kvädet jämte antydningar om s.k. dödsbröllop, fundamentala inslag i Steinslands teori. Tre tolkningsalternativ för äktheten i *Helgakviða Hjörvarzsonar*s hierogamimyt framläggs i artikeln. En av dessa tolkningar, som förefaller plausibel, innebär att det inte går att avgöra huruvida hjältekvädet innehåller en äkta fornskandinavisk mytform av hierogamimyten. Det är dock tänkbart att *Codex Regius* redaktion har använt *Skírnismál* som förlaga till hjältekvädets friar- och bröllopsskildring. Härmed blir hjältekvädets myt en indirekt källa till fornskandinavisk tra-

dition, emedan dess teoretiska betydelse framklingar. *Helgakviða Hjörvarzsonar* följer *Skirnismál* i sin skildring av bröllopet men skildrar härutöver hur det exogama bröllopet leder till en härskar födsel, ett förhållande som inte utan vidare kan beläggas i Ynglingarnas tradition, där den omtvistade samläsningen mellan *Skirnismál* och *Ynglingatal* vilar på osäker grund. När hjältekvädet sålunda följer myten i sin helhet från bröllopet till härskar födsel, och härtill vittnar om mytens karaktäristiska härskaregenskaper, utgör den ett stöd för Steinslands kontroversiella teori.

Summary

Gro Steinsland's theory of the Myth of hieros gamos as Ancient Scandinavian Ruler Ideology has been discussed and criticized among archaeologists and historians of religions. Her theory suffers from many source-critical imperfections and needs to be further examined in the light of other source-materials. In this article the Eddaic/Heroic poem *Helgakviða Hjörvarzsonar* is analyzed. Through a comparison between this poem and Steinsland's tentative interpretation of *Skirnismál/Ynglingatal* the article shows how the prosimetric introduction to HHv includes a motif where the ruler Helgi is the fruit of an exogamic relation. The authenticity of this mythical motif and the intertextual relation between *Helgakviða Hjörvarzsonar* and *Skirnismál* is discussed in the article. The heroic poem follows *Skirnismál* in describing the origin and character of the hero/ruler, but do even support the idea of a connection between exogamy and the birth of a hero, a condition empirically missing in *Skirnismál*. Without being able to judge the exact relation between the two poems, this connection is of great theoretical value. Perhaps the connection originally existed in the Ynglinga tradition in *Skirnismál/Ynglingatal*. This would support Steinsland's theory.

Bibliografi

- Andersson, T. M. 1985: "Helgakviða Hjörvarzsonar' and European Bridal-Quest Narrative". *Journal of English and German Philology* 84.
- Baetke, W. 1964: *Yngvi und die Ynglinger. Eine Quellenkritische Untersuchung über das nordische "Sakralkönigtum"*. Berlin. 181 s.
- Briem, E. O. 1895: "Bemærkninger angående en del vers i 'Noregs konungsgökur i' ". *Arkiv för Nordisk Filologi* 11.
- Bugge, S. 1896: *Helge-Digtene i Den Ældre Edda. Deres Hjem og Forbindelser. Stu-*

- dier over *De Nordiske Gude- og Heltesagns Oprindelse*. Anden Række. Feilberg og Landmark. Christiania. 355 s.
- Collinder, B. 1964: *Den Poetiska Eddan*. Forum. Stockholm. 346 s.
- De Vries, J. 1957: "Die Helgilieder". *Arkiv för Nordisk Filologi* 16.
- Dumézil, G. 1953: *La saga de Hadingus (Saxo Grammaticus I, v-viii). Du mythe au roman*. Bibliothèque de l'École des Hautes Études. Section des sciences Religieuses. Vol. 66. Paris.
- Ejerfeldt, L. 1971: *Helighet, "karisma" och kungadöme i forngermansk religion*. Skrifter utgivna av Religionshistoriska institutionen i Uppsala (Hum. fak.) genom C.M. Edsman. Uppsala. 64 s.
- Fast, C.-O. 1937: *Götaland, den forngermanska dikningens landskap. Eddan, Nibelungenlied, Beowulf i geografisk-fysisk belysning*. Seelig. Stockholm.
- von Friesen, O. 1932: "Har det nordiska kungadömet sakralt ursprung? En ordhistorisk utredning". *Saga och Sed* 1932–36.
- Harris, J. 1983: "Eddic Poetry as Oral Poetry: The Evidence of Parallell Passages in the Helgi Poems for Question of Composition and Performance". Glendinning, R. J. – Bessason, H. (ed.). *Edda. A Collection of Essays*. University of Manitoba Press. Winnipeg. 332 s.
- Hederström, T. 1927: *Fornsagor och eddakväden i geografisk belysning med inledande namnundersökningar. Utdrag ur ett efterlämnat arbete*. Del 3. Norstedt. Stockholm. 44 s.
- Herschend, F. 1996: "A note on Late Iron Age Kingship Mythology". *TOR. Tidsskrift för arkeologi — Journal of Archaeology*. Uppsala.
- Hultgård, A. 1994: "Anmeldelser: Gro Steinsland: Det hellige bryllup og norrøn kongeideologi. En analyse av hierogami-myten i Skirnismål, Ynglingatal, Háleygjatal og Hyndluljóð". Oslo 1991. (Solum forlag) 366 s. *Maal og Minne* 1994.
- Hultgård, A. 1996: "Fornskandinavisk kult — finns det skriftliga källor?". Engdahl, K. – Kaliff, A. (ed.). *Religion från stenålder till medeltid*. Riksantikvarieämbetet. Arkeologiska undersökningar. Skrifter nr 19. Linköping. 160 s.
- Höfler, O. 1952: "Das Opfer im Semnonenhain und die Edda". Schneider, H. (ed.) *Edda, Skalden, Saga. Festschrift zum 70. Geburtstag von Felix Genzmer*. Heidelberg. 335 s.
- Höfler, O. 1959: "Der Sakralcharakter des Germanischen Königtums". *La Regalita Sacra — The Sacral Kingship. Contributions to the Central Theme of the VIIIth International Congress for History of Religions 1955*. Studies in History of Religions. Leiden Grill. 748 s.
- Jónas Kristjánsson 1988: *Eddas and sagas: Iceland's Medieval Literature*. Hið íslenska bókmenntafélag. Reykjavík. 443 s.
- Krag, C. 2001: "Trosskiftet og teorin om sakralkungedømmet". *Collegium Mediaevale. Tverrfaglig tidsskrift for middelaldersforskning*. Vol. 14. Oslo. 15 s.
- La Farge, B. – Tucker, J. 1991 (ed.): *Glossary to the Poetic Edda. Based on Hans Kuhn's Kurzes Wörterbuch*. Winter. Heidelberg. 321 s.
- Lönnroth, L. 1986: "Domaldi's death and the myth of sacral kingship". Lindow

- (ed.). *Structure and meaning in Old Norse Literature. New approaches to textual analysis and literary criticism*. The Viking Collection 3. Odense University Press. Odense. 454 s.
- Martin, J. S. 1988: "Some Thoughts on Kingship in the Helgi Poems". *Poetry in the Scandinavian Middle Ages*. The Seventh International Saga Conference. Presso la cede del Centro studi. Spoleto. 631 s.
- Meulengracht-Sørensen, P. 1991: "Om eddadigtenes alder". Steinsland, G. m.fl. (ed.). *Nordisk hedendom. Et symposium*. Odense universitetsforlag. Odense. 386 s.
- Mundal, E. 1991: "Forholdet mellom myteinnhald og myteform". Steinsland, G. m.fl. (ed.). *Nordisk Hedendom. Et symposium*. Odense universitetsforlag. Odense. 386 s.
- Neckel, G. – Kuhn, H. 1968: *Edda. Die Lieder des Codex Regius nebst verwandten Denkmälern. II. Kurzes Wörterbuch*. Heidelberg. 245 s.
- Nordén, A. 1922: *Saga och sägen i Bråbygden*. Lundbergs bokhandel. Norrköping. 175 s.
- Näsström, B. 2001: *Fornskandinavisk religion. En grundbok*. Studentlitteratur. Lund. 375 s.
- Phillpotts, B. 1920: *The Elder Edda and Ancient Scandinavian Drama*. Cambridge University Press. Cambridge. 216 s.
- Picard, E. 1991: *Germanisches Sakralkönigtum? Quellen-kritische Studien zur Germania des Tacitus und zur altnordischen Überlieferung*. Skandinavistische Arbetein 12. Winter. Heidelberg. 243 s.
- Schröder, F. R. 1924: *Germanentum und Hellenismus. Untersuchungen zur Germanischen Religionsgeschichte*. Streitberg, W. (ed.) Germanische Bibliothek. Zweite Abteilung. Untersuchungen und Texte. Siebzehnter Band. Winter. Heidelberg. 160 s.
- Sturluson, S. 1997: *Snorres Edda*. Johansson, K.G. – Malm, M. (ed.). Fabel. Stockholm. 297 s.
- Steinsland, G. 1991: *Det hellige bryllup og norrøn kongeideologi. En analyse av hierogami-myten i Skirmismál, Ynglingatal, Háleygiatal og Hyndluljóð*. Solum forlag. Oslo. 366 s.
- Steinsland, G. 1994: "Eros og død i norrøn kongeideologi. Kan mytisk herskerideologi kaste lys over forestillinger og riter knyttet till død, begravelse og gravkult?". Schjødt, J. P. m.fl. (ed.) *Myte og Ritual i det førkristne Norden. Et symposium*. Odense universitets forlag. Odense. 174 s.
- Steinsland, G. 2000: *Den hellige kongen. Om religion och herskermakt fra vikingtid til middelalder*. Pax. Oslo. 233 s.
- Ström, F. 1954: *Diser, nornor, valkyrjor. Fruktbarhetskult och sakralt kungadöme i Norden*. Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar. Fil. serie 1.
- Ström, F. 1983: "Hieros-gamos-motivet i Hallfredr Óttarsons Hákonardrápa och den nordnorska jarlavärdigheten". *Arkiv för Nordisk Filologi* 98.
- Ström, Å. V. 1959: "The King God and his connection with Sacrifice in Old

Norse Religion". *La Regalità Sacra — The Sacral Kingship. Contributions to the Central Theme of the VIIIth International Congress for History of Religions* 1955. Studies in History of Religions. Leiden. 748 s.

Sundqvist, O. 1997: "Myt, historia och härskare. Mytens och historiens roll i källor som speglar det förkristna skandinaviska härskardömet". Sundqvist, O. – Svalastog, Anna Lydia (ed.) *Myter och mytteorier. Religionshistoriska diskussioner och teoretiska ansatser*. Religionshistoriska avdelningen. Teologiska institutionen. Uppsala universitet. 143 s.

Sundqvist, O. 2002: *Frey's offspring. Rulers and religion in ancient Svea society*. Acta Universitatis Upsaliensis. Historia Religionum nr 21. 420 s.

Tacitus Cornelius, 1960: *Germania*. Önnersfors, A. (ed.). Natur och Kultur. Stockholm. 184 s.

Wickström, J. 2001: "Helgediktningen och bröllopsmyten. En studie av *Codex Regius* Helgekväden utifrån Gro Steinslands teori om hierogamimyten som fornskandinavisk härskarideologi". Opubl. D2-uppsats. Religionshistoriska avdelningen. Teologiska institutionen. Uppsala universitet. 25 s.